

ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΔΡΑΜΑ

Ομιλία στη Διεθνή Διάσκεψη Θεάτρου στο Ηρώδειο, 4.7.1957

«Εμείς οι Έλληνες, σαν άμεσοι κληρονόμοι του Αρχαίου Ελληνικού Θεάτρου, έχουμε μεγάλα πλεονεκτήματα που μας προσφέρονται για την ερμηνεία του, έχουμε όμως να αντιμετωπίσουμε και σοβαρούς κινδύνους. Κινδύνους, γιατί χρειάζεται μεγάλη προσοχή και γνώση της Ελλάδας για να μην παρασυρθούμε σε σκηνοθετικά ευρήματα, θεμιτά για οποιονδήποτε ξένο, αταίριαχτα όμως προς την Ελληνική πραγματικότητα. Και ακόμη, να μην περιορισθούμε από δειλία ή σχολαστικισμό και από κακώς εννοούμενο σεβασμό, σε μίαν άψυχη μουσειακή αναπαράσταση της εξωτερικής μορφής του Αρχαίου Θεάτρου. Μεγάλα πλεονεκτήματα πάλι, γιατί έλαχε να ζούμε στον ίδιο τόπο που ζούσαν και οι Αρχαίοι. Αυτό μας επιτρέπει να αντλήσουμε από τις ίδιες πηγές που αντλούσαν και εκείνοι και να αξιοποιήσουμε όλα όσα εδημιούργησε η Ελληνική παράδοση έκτοτε.

Όσοι αιώνες κι αν έχουν περάσει, όσο κι αν παραδεχτούμε τις αλλοιώσεις που υπέστη η φυλή μας μέσα στο πέρασμα του χρόνου, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε πως ζούμε κάτω από τον ίδιο ουρανό, πως μας φωτίζει ο ίδιος ήλιος, πως μας θρέφει το ίδιο χώμα. Ίδιες είναι οι γεωλογικές και καιρικές συνθήκες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την καθημερινή ζωή και σκέψη. Ίδιες οι ακρογιαλιές και η μακρινή γραμμή του ορίζονται όπου ενώνονται ο ουρανός και η θάλασσα, ίδιες οι πέτρες και τα ηλιοκαμένα βουνά, τα ατέλειωτα δειλινά, οι μέρες κι οι νύχτες, και πάνω από όλα πολύ ψηλά ο ουρανός, στέρεος και καθαρός.

Οι μορφές που πλάθει η σκέψη μας σήμερα και τα συναισθήματά μας, αναγκαστικά αντλούν σχήμα και χρώμα από την ίδια τη φύση που αγκάλιαζε και τους Αρχαίους προγόνους μας. Ο βοσκός, πριν ακόμη βγει ο ήλιος, τις ίδιες πέτρες και τα ίδια μονοπάτια θα ακολουθήσει για να οδηγήσει τα πρόβατά του στα βοσκοτόπια. Ο ψαράς στα ίδια βράχια θα χτυπήσει το χταπόδι. Οι μικροπωλητές με τα κοφίνια τους θα ψάξουν το ίδιο να βρουνε σκιά για να προστατέψουν τα ζώα και το εμπόρευσμά τους από τον καυτερό ήλιο του μεσημεριού. Στο Ελληνικό χωριό, στο Ελληνικό νησί και γενικά στην ύπαιθρο όπου δεν έχει ακόμη εισχωρήσει ο μηχανικός πολιτισμός του αιώνα μας και όπου ο άνθρωπος ζει και μοχθεί σε άμεση επαφή με τη φύση, οι ρυθμοί της ζωής, τα σχήματα, ακόμη και οι ήχοι, πρέπει να παρουσιάζουν καταπληκτική ομοιότητα με τους ρυθμούς και τα σχήματα και τους ήχους που αποτύπωσε στην ιστορία η ζωή της Αρχαίας Ελλάδας.

Έτσι εμείς οι νεώτεροι Έλληνες, έχουμε το μεγάλο προνόμιο να μπορούμε να ζούμε και να ξεχωρίζουμε, μέρα με τη μέρα, τις μορφές, τα σχήματα, τους ρυθμούς, τους ήχους, λίγο

πολύ όπως τα ζούσε και τα ξεχώριζε ο απλός Αρχαίος Έλληνας, όπως τα ζούσε και τα ξεχώριζε ο Όμηρος, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης, ο Αριστοφάνης, καθώς οι μέρες κυλούσαν, άλλοτε πλούσιες σε γεγονότα κι άλλοτε λιτές, άλλοτε στενάχωρες κι άλλοτε ειρηνεμένες, ενώ ο νους και η ψυχή τους έπλαθαν το έργο τους. Γι αυτό, αν θέλουμε να ερμηνεύσουμε το θέατρό τους δημιουργικά, ας πλησιάσουμε κι ας ξεχωρίσουμε όλα αυτά που εισχώρησαν συνειδητά ή υποσυνείδητα στην ψυχή τους, ας γνωρίσουμε τα μεγάλα μυστικά που τους απεκάλυψε η φύση, ο ουρανός, η θάλασσα, η πέτρα, ο ήλιος, κι άνθρωπος σε αυτόν τον βράχο κάτω από αυτόν τον ήλιο.

Αυτά τα ζωντανά στοιχεία που υπάρχουν και σήμερα γύρω μας στον τόπο αυτό, θα μας βοηθήσουν να γνωρίσουμε και να νοιώσουμε τη σκέψη και την ποίηση μέσα στο έργο τους, πολύ περισσότερο από όλες τις περισπούδαστες και σοφές γνώσεις και ιστορικές μελέτες για την εξωτερική μορφή της αρχαίας παράστασης. Ο κόθορνος, η μάσκα, το ικρίωμα, η ορχήστρα, το αν εκινείται ο χορός ομαδικά, το πως τραγουδούσε, το πως χόρευα, είναι γνώσεις ιστορικές, κάποτε χρήσιμες, συχνότερα όμως απλώς αρχαιολογικές και μουσειακές. Έχουν την ίδια αξία σαν γνώσεις όση θα έχουν για τους ανθρώπους που θα ζούνε ύστερα από χίλια χρόνια, οι πληροφορίες για τη βελούδινη αυλαία μας, για το κυκλόγραμμα και τον προβολέα, την περούκα, την κινηματογραφική προβολή στο θέατρο, την ομαδική απαγγελία, και την μουσική σαν υπογράμμιση της δράσης. Και όμως θα φαινόταν σήμερα ακατανόητο αν υποστήριζε κανείς πως αυτά τα συμβατικά σκηνικά μέσα, οι εξωτερικές αυτές μορφές και εκδηλώσεις, αποτελούν την ουσία ή και αναπόσπαστο μέρος ενός έργου του Λόρκα, του Μπρεχτ, του Πιραντέλλο, του Έλιοτ ή οποιουδήποτε μεγάλου ποιητή του αιώνα μας. Μπορεί βέβαια οι γνώσεις αυτές να σταθούν χρήσιμες για μία ιστορική αναπαράσταση του αρχαίου θεάτρου, ή μπορεί να βοηθήσουν ακόμα το σκηνοθέτη να ξεκινήσει και να προσανατολιστεί προς νέες παραπλήσιες λύσεις, που να προσαρμόζονται στο θεατρικό χώρο της εποχής του. Μπορεί – κι αυτό συμβαίνει συχνότερα – να απομακρύνουν το θεατή από τον πραγματικό παλμό του έργου και να σταθούν εμπόδιο στο να τον κατακτήσει το αρχαίο δράμα σαν θέατρο.

Έχω τη γνώμη πως αν ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ή ο Ευριπίδης, ερμήνευαν σήμερα ένα από τα έργα τους, θα υπολόγιζαν οπωσδήποτε το σύγχρονο θέατρο, τις σύγχρονες σκηνικές συνθήκες και την ψυχοσύνθεση του σύγχρονου θεατή, σε ότι αφορά τη θεατρική σύμβαση και την αρτιότερη ερμηνεία του έργου τους, χωρίς να σταθούν σε φόρμες λιγότερο εξυπηρετικές σήμερα ή και συχνά νεκρές.

Αν η καθάρη και λιτή εκδήλωση της σκέψης είναι μία από τις πολλές αρετές των Αρχαίων Ελλήνων, αυτό δεν σημαίνει πως υπάρχει ένα και μόνο σχήμα για την έκφραση

αυτή. Και ούτε η απλότητα εμφανίζεται με ένα και μόνο χιτώνα. Και ούτε το πάθος κρούει μία και μόνη χορδή.

Ας ψάξουμε γύρω μας εμείς που ζούμε εδώ, στον ίδιο αυτό τόπο, και θα ανακαλύψουμε χίλιους άλλους τρόπους, ανάλογους με αυτούς που ξεχώρισαν οι Αρχαίοι, για να παρουσιάσουμε στο σύγχρονο θεατή, συγχρονισμένο, το θέατρο που έγραψαν χωρίς να τους προδώσουμε.

Κι εδώ παρουσιάζονται οι κίνδυνοι που έχει να αντιμετωπίσει ο Έλληνας ερμηνευτής του Αρχαίου Ελληνικού Θεάτρου. Ένας ξένος, ο Γερμανός, ο Γάλλος, ο Αμερικανός, δεν έχει άλλη υποχρέωση παρά να νοιώσει και να εμπνευσθεί από το αρχαίο κείμενο και να παρουσιάσει το έργο θεατρικά και ζωντανά, αφού το προσαρμόσει στις απαιτήσεις του σύγχρονου θεατή. Για μας όμως τους Έλληνες επιβάλλεται πριν από όλα να φυλαχτούμε από τις ξένες σκηνοθετικές επιδράσεις και να αποφύγουμε τις ξένες ερμηνείες, έστω κι αν προέρχονται από χώρες θεατρικά πιο προηγμένες από τη δική μας, χώρες που έχουν πιο μακροχρόνια σύγχρονη θεατρική παράδοση. Γιατί όσο και αν τα μεγάλα συναισθήματα είναι πανανθρώπινα, όσο κι αν ο ανθρώπινος οργανισμός αντιδρά όμοια σε όλα τα γεωγραφικά πλάτη, ωστόσο η εξωτερικευση διαφέρει. Αλλιώς απεικονίζεται η μεγαλοπρέπεια και το δέος στην Ανατολή κι αλλιώς στη Δύση, αλλιώς θα ηχήσει η κραυγή της συμφοράς στον Ισημερινό κι αλλιώς στις στέπες.

Την Ελλάδα που υπάρχει σήμερα πρέπει να κλείσουμε μέσα μας εμείς οι Έλληνες για να γνωρίσουμε τους Αρχαίους μας ποιητές. Ας συνειδητοποιήσουμε λοιπόν και ας αγαπήσουμε όλα όσα μας προσφέρει η σημερινή Ελληνική πραγματικότητα σε σχήμα, ρυθμό, χρώμα και ήχο, τον ψυχικό και πνευματικό πλούτο, όλα όσα περισώζονται και υπάρχουν ζωντανά γύρω μας από τον καιρό των Αρχαίων. Ας στραφούμε στις απλές φυσικές αλήθειες που άγγιξαν την ψυχή τους και έπλασαν τη σκέψη τους και έδωσαν ποίηση και νόημα αιώνιο στο στίχο τους. Η Ελλάδα που υπάρχει σήμερα, θα οδηγήσει εμάς τους Έλληνες να αποφύγουμε ότι νεκρό στην εξωτερική μορφή του Αρχαίου Θεάτρου και να παρουσιάσουμε ελεύθερα, σκηνικά και σκηνοθετικά, προσαρμοσμένο στο θεατρικό χώρο και τις απαιτήσεις του θεατή της εποχής μας, ένα έργο που γράφτηκε πριν από δύο χιλιάδες χρόνια και που παραμένει στην ουσία του ζωντανό».